

STUDIU ISTORICO-URBANISTIC

AMENAJARE PEISAGISTICĂ A GRĂDINII PUBLICE DIN CADRUL ZONEI PROTEJATE A ANSAMBLULUI MONUMENTAL CALEA EROILOR DIN TÂRGU JIU

B-dul Constantin Brâncuși nr. 12, mun. Târgu Jiu, jud. Gorj

BENEFICIAR
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI TÂRGU JIU

CLUJ-NAPOCA
Decembrie 2023

PAGINĂ DE TITLU

1. OBIECTIV

AMENAJARE PEISAGISTICĂ A GRĂDINII PUBLICE DIN CADRUL ZONEI PROTEJATE A ANSAMBLULUI MONUMENTAL CALEA EROILOR DIN TÂRGU JIU

2. AMPLASAMENT

B-dul Constantin Brâncuși nr. 12, mun. Târgu Jiu, jud. Gorj

3. BENEFICIAR

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI TÂRGU JIU

4. PROIECTANT GENERAL

K&K STUDIO DE PROIECTARE S.R.L.

LISTĂ DE SEMNĂTURI

ARHITECT-URBANIST

dr. arh. Guttman Szabolcs
expert M.C. nr. 88E

ISTORIC DE ARTĂ

dr. ist. Kis Imola
specialist M.C. nr. 581S

1. OBIECTIVELE STUDIULUI ISTORIC

Studiul istoric fundamentează intervențiile de amenajare peisagistică a Grădinii Publice din Municipiul Târgu Jiu, în legătură cu operele lui Constantin Brâncuși. Intervențiile care sunt dorite de Primăria Municipiului Târgu Jiu trebuie să fie compatibile cu caracterul istoric al grădinii, pe de o parte și cu valoarea universală a operelor lui Constantin Brâncuși, pe de altă parte. Grădina are suprafața de cca. 9,70ha, iar amenajarea zonei în care sunt amplasate sculpturile create de Constantin Brâncuși (Aleea Scaunelor) a condus la împărțirea acestei grădini în trei compartimente distincte:

- Zona monumentelor lui Constantin Brâncuși (Aleea Scaunelor);
- Zona din nordul Aleii Scaunelor, delimitată de Bulevardul Constantin Brâncuși și digul lacului de acumulare (până la podul metalic de acces peninsulă);
- Zona din sudul Aleii Scaunelor, delimitată de Bulevardul Constantin Brâncuși, Strada Unirii și digul lacului de acumulare.

Conform temei de proiectare elaborate de Primăria Municipiului Târgu Jiu, proiectul de amenajare va cuprinde:

- Amenajarea peisagistică, cu următoarele obiective: degajarea parcului de vegetația bolnavă sau prea deasă (eliminarea aspectului de pădure); amenajarea unor zone decorative, cu compoziții arboricole și floricole; amenajarea unor alei pietonale și ciclabile cu pavaje decorative; amplasarea unor grupuri de bănci de bună calitate și cu aspect corespunzător trăsăturilor istorice ale parcului; amenajarea instalației de iluminat public, cu corpuri de iluminat decorative și de bună calitate;
- Realizarea unei împrejurimi de calitate și cu aspect corespunzător caracterului istoric al parcului;
- Stabilirea măsurilor care trebuie luate în timpul execuției lucrărilor pentru protecția monumentelor din piatră realizate de Constantin Brâncuși.

2. REGIMUL JURIDIC DE PROTECȚIE

Ansamblul monumental "Calea Eroilor" realizat de Constantin Brâncuși la Târgu Jiu a fost înscris în 01.03.1991 în Lista Tentativă a României pentru Lista Patrimoniului Mondial Cultural și Natural a UNESCO. În ianuarie 2014, România a trimis dosarul de nominalizare către UNESCO, astfel încât regimul său este asimilat bunurilor care fac parte din Lista Patrimoniului Mondial, conform legislației în vigoare (Legea nr. 564 din 19 octombrie 2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din Lista patrimoniului mondial). Ansamblul monumental creat de Brâncuși reprezintă un monument istoric de valoare națională excepțională (valoare de patrimoniu cultural de interes național), cf. Legii 5/2000, anexa 3, poziția I.g). În Lista Monumentelor istorice din anul 2015, Grădina Publică ocupă mai multe poziții:

- GJ-II-m-B-09163 Podul Vechi Grădina publică 1894
- GJ-III-s-B-09463 Grădina Publică, Bd. Brâncuși Constantin
- GJ-III-a-A-09465 Ansamblul monumental "Calea Eroilor: realizat de Constantin Brâncuși, între Grădina Publică și Parcul Coloanei, 1937-1938

- GJ-III-m-A-09465.02, Poarta sărutului, în Grădina Publică, Calea Eroilor, 1937-1938
- GJ-III-m-A-09465.03, Masa tăcerii cu 12 scaune rotunde, în Grădina Publică, Calea Eroilor, 1937-1938
- GJ-III-m-A-09465.04, Două bane de piatră, în Grădina Publică, Calea Eroilor, 1937-1938
- GJ-III-m-A-09465.05, 30 scaune pătrate, în Grădina Publică, Calea Eroilor 1937-1938

Grădina publică reprezintă un sit de grupă valorică B, care cuprinde monumente de grupă valorică A (grupate într-un ansamblu), constituindu-se în zonă de protecție a acestora. În plus, Grădina publică se găsește în interiorul zonei construite protejate instituită prin aprobarea documentației de urbanism „Plan Urbanistic Zonal pentru zona construită protejată a ansamblului monumental „Calea Eroilor” realizat de Constantin Brâncuși în Târgu Jiu” (INCD Urbanproiect, 1994), revizuită. Grădina Publică este inclusă în Teritoriul Zonei de Protecție UNESCO (buffer zone - zonă tampon) a bunurilor propuse spre înscrierea în Lista patrimoniului mondial: teritoriul Zonei de Protecție UNESCO (Buffer Zone - Zonă Tampon) măsoară cca. 60,1 Ha din cca 108,0 Ha cât are Zona Construită Protejată Ansamblul Calea Eroilor, reprezentând 55,6% din aceasta. Studiul istoric general elaborat anterior stabilește zona de protecție a operelor lui Constantin Brâncuși și, în interiorul acestora, 8 subzone. În subzona Grădinii Publice nu sunt premise construcții noi, dar sunt admise intervenții de reabilitare a construcțiilor și plantațiilor existente. Grădina Publică este considerată „spațiu verde amenajat cu valențe istorice, îmbogățit și transformat prin aportul creației lui C-tin Brâncuși”; tipurile de valori decelate sunt următoarele:

- Valori istorice: vechime mare (1852)
- Valori arhitecturale: amenajată arhitectural (Aleea scaunelor) în 1937 de Fr. Rebhuhn. Deține 3 din cele 4 componente ale ansamblului monumental al lui C-tin Brâncuși.
- Valori urbanistice, plastic-peisagistice: element major și definitiv al peisajului vestului orașului, împreună cu râul Jiu.
- Valori funcționale: Importante, dat fiind că este singurul loc din proximitatea centrului orașului care permite promenade și deservește practic întreg orașul.

Agresiunile identificate "vin în primul rând din presiunea vizitatorilor și turiștilor, ce pot dăuna atât operelor lui Constantin Brâncuși cât și amenajărilor peisagere", la aceasta adăugându-se "presiunea spre noi spații amenajate sau chiar construite "și "patologia specifică plantelor".

Intervențiile permise privesc:

- Conservarea și restaurarea operelor lui Brâncuși în termenii și condițiile Programului de Protecție și Gestiune
- Reabilitarea parcului în condițiile RLU și cu respectarea Obligației privind folosința monumentului istoric

Conform Studiului istoric general elaborat anterior, grădina publică reprezintă un „teren a cărui amenajare anunță zorii orașului și administrației moderne. Prim loc al manifestării unui stil de viață urban de manieră occidentală, el a devenit o efigie a orașului chiar înainte de amplasarea operelor lui Brâncuși. Este teritoriul istoric urban cel mai puțin afectat de transformările perioadei postbelice și post-revoluționare, constituind - și trebuind să rămână - un reper conservator și identitar al localității. Este compus din zone cu misiuni diferite ale căror dezvoltări trebuie armonizate". Valoarea construcțiilor din grădină este după cum urmează:

- Obiectele și spațiile clasate în LMI
- Clădirile de valoare și coerență arhitecturale: Turnul de Apă, Fostul Muzeu Al. Ștefulescu, azi Centrul de Cultură

- Clădiri prezentând detalii arhitecturale valoroase: Chioșcul de muzică, Fântâna, Punctul de informare turistică
- Relația construit-plantat-amenajat a parcului și relația sa cu relieful (Jiu)
- Prospectul aleii principale
- Accesibilitatea spațiului și scara elementelor ce-l compun
- Valorile „excepționale: se rezumă la operele lui Constantin Brâncuși iar cele „foarte mari sau mari”, la podul de fier.

3. CONSTANTIN BRÂNCUȘI ȘI ANSAMBLUL DE LA TÂRGU JIU

**„Nu sunt aici ca să vă impun ce gândesc sau
să vă învăț lucruri pe care nu le știți,
ci doar pentru a încerca să vă conving să veniți cu mine
pe un drum care îmi pare că se îndreaptă spre adevăr”.**
CONSTANTIN BRÂNCUȘI

Constantin Brâncuși, acest geniu al artei moderne universale, a creat opere nemuritoare, ale căror semnificație, simbol va fi mereu de actualitate. Artistul a lăsat o moștenire de valoare incontestabilă, care va dăinui peste veacuri.

Constantin Brâncuși s-a născut pe 19 februarie 1876 în satul Hobița, situată la o distanță de 25 km de Târgu Jiu, municipiul de reședință al județului Gorj. Tatăl său a fost Nicolae Radu Brâncuși, cioplitor în lemn, iar mama, Maria, casnică. Geo Bogza spunea că “Brâncuși s-a născut la Hobița și va muri niciodată”.

Primele două clase ale școlii primare le face la Peștișani. În clasa a treia își crestează pe banca de lemn a școlii numele cu un briceag. Este pedepsit de învățător, închis într-un coteț unde era făcut arestul, se separă și nu mai vrea să meargă la acea școală. Mama lui a trebuit să-l mute într-un alt sat, Brădiceni, și acolo a terminat clasa a treia și a patra.

La vârsta de nouă ani a rămas orfan de tată și la unsprezece ani a fugit pentru prima dată de acasă. S-a dus la Târgu Jiu unde s-a angajat vopsitor de lână într-o boiangerie. Contractul de angajare pe care îl încheiase cu patronul spunea că “este primit pe trai, laolaltă cu toți ucenicii, pe două rânduri de țoale, de Paște și de Crăciun, și ce-om mai vedea”. Nu rămâne mult timp acolo pentru că este găsit de mamă, readus la Hobița și rămâne aici până în luna noiembrie, când fuge a doua oară de acasă, de data aceasta, mai departe, la Slatina pentru a nu putea fi găsit. A rămas acolo perioada de iarnă și a lucrat ca servitor într-un han.

După șase luni, a plecat la Craiova și s-a angajat pentru început spălător de vase în prima bodegă care i-a ieșit în cale, bodega fraților Spirtaru din spatele gării. După doi ani de zile, n-a mai suportat programul și a găsit un restaurant mai mare, aproape de centrul Craiovei, la cârciuma lui Ioan Zamfirescu.

Într-una din seri, pe la vârsta de 17 ani, Brâncuși a făcut un pariu cu patronul și cu cliențică el poate să sculpeze o vioară în două săptămâni. A luat o lădiță în care era marmeladă, a fiert lemnul, a sculpat vioara, i-a pus gâtul din inimă de lemn de păr, strunele, și a și cântat la ea. Patronul și-a dat seama că este un băiat talentat și pentru că avea doar patru clase primare, i-a plătit profesori particulari și și-a dat examenele în particular pentru echivalarea a încă trei clase.

La 18 ani, l-a înscris la Școala de Arte și Meserii din oraș, clasa de sculptură. (**Fig. 1.**) A absolvit școala în patru ani în loc de cinci, cu bustul Vitellius, executat din ghips, lucrarea este expusă la Muzeul de Artă din Craiova. Bustul lui Vitellius (**Fig. 2.**) este un „antic bust” modelat în ghips după un mulaj aflat în sala de curs, executat în 1898, pentru care Brâncuși a primit o „Mențiune onorifică”. Lucrarea îl prezintă pe împăratului roman Vitellius sub forma bustului unui bărbat matur, cu fața rotundă și gât gros, cu capul ușor întors spre umărul stâng. Împăratul are părul tuns scurt, ușor ondulat, pieptănat spre spate și poartă o togă prinsă în falduri, cu fibule rotunde.

După aceea, a urmat Școala de Arte Frumoase din București și a avut prima comandă a unui monument public, bustul generalului doctor Carol Davila (**Fig. 3.**), care este în curtea Spitalului Militar Central din București.

După ce a terminat Școala de Arte Frumoase din București, a primit post de profesor de caligrafie și desen, în orașul Mizil, județul Prahova. A refuzat postul, a revenit la Hobița și la vârsta de 27 de ani a plecat pe jos la Paris.

Traseul a fost: Hobița, Tismana, Vodița, Bahna, Vârciorova, a trecut granița Imperiului Austro-Ungar, s-a oprit la Budapesta, Viena și München. În Elveția, la Basel, nu a mai avut bani și a trebuit să-și vândă rândul de haine pe care l-a avut în rucsac și ceasul de la mână.

A ajuns după un an de zile, pe 16 iulie 1904 la Paris. S-a înscris la Școala de Arte Frumoase unde a învățat doar doi ani pentru că la 30 de ani era limita de vârstă și a fost exmatriculat. Mai târziu, le spunea prietenilor ca i-au făcut un bine pentru că oricum nu mai avea ce să învețe la acea școală. Totodată, s-a angajat și ca spălător de vase într-un restaurant.

În 1907, Brâncuși a lucrat câteva luni în atelierul lui Auguste Rodin¹ (**Fig. 4.**). Acesta i-a observat talentul și i-a propus lui Brâncuși să rămână și să lucreze alături de el, plătit. Brâncuși i-a refuzat propunerea, spunându-i: „Maestre, la umbra copacilor falnici nu crește nimic.” La rândul lui, Rodin i-a răspuns: „Brâncuși, ai dreptate. Ești la fel de încăpățânat ca și mine.”

Urmează perioada de afirmare, 1907 – 1910, când a realizat trei mari opere de tinerețe: în 1907, „Rugăciunea” (**Fig. 5.**), comandă pentru cimitirul din Buzău; în 1908, „Sărutul” (**Fig. 6.**), prima variantă, ajungând după 30 de ani de căutări să-l stilizeze în Poarta Sărutului de la Târgu Jiu; în 1909 „Cumințenia Pământului” (**Fig. 7.**).

În anul 1910 a început seria Domnișoara Pogany² (**Fig. 8.**). Aceasta a fost una dintre muzele lui Brâncuși, care a studiat pictura la Paris și s-au cunoscut într-o pensiune unde serveau prânzul.

În anul 1912, a mers în atelierul lui Brâncuși un critic de artă american, a văzut că este ceva nou în sculptură, și în 1913, a fost o mare expoziție internațională la New York și i-a dus și lui Brâncuși cinci sculpturi în ghips. Au fost bine primite și anul următor, Brâncuși a avut deschisă de acel prieten la New York prima expoziție personală. A început să vândă lucrări pe bani buni pentru că a intrat în lumea colecționarilor de artă americani.

¹ Auguste Rodin (1840 – 1917), sculptor, grafician și pictor francez, care a revoluționat limbajul sculpturii, făcându-l să exprime adevărul uman, pornind de la experiența directă.

² Pogány (Pollatschek) Margit (1879-1964), artist plastic, cu studii la Budapesta, Baia Mare și Paris, muza sculptorului Constantin Brâncuși. Brâncuși a cunoscut-o pe pictorița maghiară Margit Pogany prin 1909 și i-a cerut să-i pozeze pentru un bust. „Am pozat pentru el de mai multe ori, își amintea Margit Pogany. De fiecare dată, începea și termina un nou bust (în lut). Fiecare era frumos, minunat de real. Eu îl rugam să-l păstreze ca variantă finală, dar el izbucnea mereu în râs și arunca bustul înapoi, în lada cu lut din colțul atelierului – spre marea mea dezamăgire”. Margit Pogany a consemnat și impresia pe care i-a produs-o contemplarea unui cap de marmură aflat în atelier: „Am realizat că eram chiar eu, deși capul nu avea niciuna din trăsăturile mele. Era tot numai ochi. Însă, privind înspre Brâncuși, am observat că mă privea pe furiș, în timp ce vorbea cu prietenii mei. I-a făcut o enormă plăcere să constate că am reușit să mă recunosc”. 19 lucrări intitulate „Domnișoara Pogany” a realizat Brâncuși, într-un interval de 20 de ani. În 1913 a expus-o în Statele Unite, unde a trezit un interes uriaș.

Chiar Brâncuși spunea că “din acel moment n-a mai trăit la Paris cu 20 de cenți pe zi, atât cât să nu moară de foame”.

În anul 1920 a realizat prima variantă a Coloanei Infinitului, din lemn de stejar, înaltă de 7 metri și 17 centimetri. A lucrat-o în 3 zile pentru un prieten din Paris. Lucrarea se găsește în Centrul Pompidou (**Fig. 9.**).

În 1922 revine la Hobița (**Fig. 10.**).

În anul 1927, Brâncuși merge în America și prezintă la galeria Brummer din New York Pasărea Măiastră care are 27 de variante (**Fig. 11.**). Vama americană i-a considerat-o piesă industrializabilă și nu operă de artă. A trebuit să plătească 210 dolari taxă vamală. A plătit taxa, dar a dat în judecată Vama Statelor Unite. Procesul a durat trei ani, l-a câștigat, și vama a trebuit să-și modifice toate legile cu privire la intrarea operelor de artă în țară.

Acum câțiva ani, o Pasăre Măiastră s-a vândut la o casă de licitație din New York cu suma de 27 de milioane de dolari.

În anul 1935, Arethia Tătărescu, președinta Ligii Femeilor Gorjene, îi propune lui Brâncuși să realizeze la Târgu Jiu un monument în memoria eroilor căzuți în Primul Război Mondial.

Brâncuși a acceptat propunerea și în 1937 a realizat Poarta Sărutului, Aleea Scaunelor și Masa Tăcerii și în 1938 Coloana Infinitului.

4. CONTEXTUL ISTORIC AL APARIȚIEI ANSAMBLULUI MONUMENTAL AL SCULPTORULUI CONSTANTIN BRÂNCUȘI

În 1935, Liga Națională a Femeilor din Județul Gorj (președintă: **Arethie G. Tătărăscu** - născută **Arethia Piteșteanu** (**Fig. 12.**), -n.1889 -m.1968 - a fost soția lui Gheorghe Tătărescu. S-a implicat în activități de valorificare a artei și tradițiilor populare gorjene. A fost președinta Ligii Naționale a Femeilor. În această calitate a susținut realizarea Ansamblului Sculptural Constantin Brâncuși din Târgu Jiu, a contribuit la restaurarea casei memoriale a lui Tudor Vladimirescu din Vladimir, la transformarea casei Ecaterinei Teodoroiu în casă memorială și a organizat numeroase expoziții. În 1935 a primit titlul de Cetățean de onoare al orașului Târgu Jiu) îi comandă lui Brâncuși un monument în memoria eroilor căzuți în primul război mondial pentru a fi amplasat în Târgu Jiu³. Brâncuși hotărăște să ridice o Coloană fără sfârșit; discută cu ing. Ștefan Georgescu-Gorjan soluția tehnică și acceptă propunerea⁴. În anul 1937, Constantin Brâncuși expune comanditarea planurile cu privire la monumentele din Târgu Jiu, și anume două monumente: Coloana și Portalul de piatră, hotărăște amplasamentele și lucrează pentru cele două monumente (1937, iunie-noiembrie)⁵ Liga Națională a Femeilor din Județul Gorj propune Primăriei Orașului Târgu Jiu donația ("o coloană și un portal de piatră opere ale marelui sculptor Brâncuși") cu următoarele condiții:

- Crearea unei străzi cu numele "Calea Eroilor" care va porni "din preajma Jiului trecând prin grădina publică, pentru a merge la actualele cazărmi", "stradă demult prevăzută în planul de sistematizare a orașului";
- Amplasarea portalului "la începutul acestei străzi" și a "coloanei recunoștinței" pe promontoriul ei lângă cazărmi".

³1935, ianuarie 7. Barbu Brezianu, Brâncuși în România, București: ed. BIC ALL, 1998, p. 45

⁴Ibid.

⁵Ibid., p. 46.

Liga își asumă plata exproprierilor pentru crearea Căii Eroilor și plata lucrărilor pentru terminarea construcției bisericii Sf. Apostoli, "lucrări demult părăsite"⁶.

Consiliul Comunal al Orașului Târgu Jiu acceptă donațiunea, aprobă numele arterei nou create "care începe din fața regimentelor de la intersecția str. Tudor Vladimirescu cu str. Unirea, trecând pe la monument "Recunoștinței" și apoi înconjurând biserica Sf. Apostoli și urmând traseul str. Gr. Săftoiu, prelungindu-se pe o porțiune nou creată din str. Victoria până în Bulevardul C.A. Rosetti și alea din grădina publică, până la digul Jiului"⁷. În același an, este realizat Proiectul Grădinei Orașului Târgu Jiu (actualul parc al Coloanei), semnat "arhitect peisagist, director general tehnic" Fr. Rebhuhn, datat 11.IX.1937⁸; coloana este turnată la uzinele din Petroșani (1937, septembrie) și transportată la Târgu Jiu (1937, octombrie)⁹. Același peisagist Fr. Rebhuhn reamenajează Grădina Publică și trasează Aleea scaunelor (1937, noiembrie 2); imediat survin inaugurarea "Portalului de piatră" și târnosirea bisericii Sf. Petru și Pavel în prezența lui Constantin Brâncuși (1937, noiembrie 7). În anul următor, Constantin Brâncuși finisează monumentele și termină lucrările de alămire a Coloanei (1938, iunie-august 20). Masa Tăcerii și, ulterior, cele 12 scaune rotunde, precum și cele cu tăblia pătrată sunt orânduite în Grădina Publică (1938, august- octombrie)¹⁰.

Ceremonia inaugurării și sfințirii ansamblului sculptural s-a realizat cu ocazia comemorării a 22 de ani de la luptele de la Podul Jiului (1938, octombrie 27), în prezența lui Constantin Brâncuși. Liga Națională a Femeilor din Județul Gorj (președintă: Arethie G. Tătărescu) predă orașului "monumentele închinat Eroilor" și situația sumelor cheltuite pentru:

- "Biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel închinată Eroilor" (**Fig. 13.**)
- "Exproprierea pentru deschiderea Căii Eroilor"
- "Portalul de piatră din grădina publică a orașului"
- "Coloana în amintirea Eroilor morți în războiul de întregirea neamului"¹¹

5. CONTEXTUL URBAN

Orașul Târgu Jiu s-a dezvoltat într-un teritoriu situat pe malul estic al râului Jiu, în dreptul unui vad important, la intersecția drumului dinspre SV (în principal Turnu Severin) care se ramifica către Bumbesti (NE) și apoi, pe sub Carpați, către Râmnicu Vâlcea (E) și spre Craiova (S). Traseul acestor drumuri a generat actualele străzi Calea Severinului, respectiv Victoriei (tronsonul la N de Str. Unirii) - 1 Mai, Victoriei (tronsonul la sud de Str. Unirii) și Unirii - Calea București. Dezvoltarea orașului pe malul vestic al Jiului este mai redusă ca dimensiune.

Rețeaua stradală de pe malul estic este structurată ortogonal, prin raportare la Jiu, având ca artere principale drumurile citate:

- Direcția VNV-ESE, perpendiculară pe Jiu, în dreptul vadului: Strada Unirii
- Direcția NNW-SSE, paralelă cu Jiul, în afara zonei inundabile: Strada Victoriei - Bd. 1 Mai

⁶Adresa Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj -Tg. Jiu /ss/ președintă, Arethie G. Tătărescu/ către Primăria Orașului Târgu Jiu (intrare nr. 6330/20.10.1937)" Arhivele Naționale - Filiala Județeană Gorj, Fond Primăria oraș Tg. Jiu, scrisoare de donație 6330/1937.

⁷Copie după încheierea Consiliului Comunal [al orașului Târgu Jiu] nr. 151 luată în ședința de la 12 Noiembrie 1937 /ss/ primar, S. Frumușanu, membri, secretar, Gh. Cornicioiu. Arhivele Naționale - Filiala Județeană Gorj, Fond Primăria oraș Tg. Jiu, scrisoare de donație 6330/1937

⁸Proiectul Grădinei Orașului Tg. Jiu, sc. 1:1000, Arhitect peisagist, Director general tehnic/ss/Fr. Rebhuhn, 11.IX.1937. Arhivele Naționale-Filiala Județeană Gorj, Fond Primăria oraș Tg. Jiu, Proiectul Grădinei Orașului Tg. Jiu, 1937.

⁹Barbu Brezianu, op. cit., p. 160.

¹⁰Ibid., pp. 46-47, 49.

¹¹Ibid., p. 49 și 253-254 (fișa 44- Programul desfășurării festivităților prilejuate de inaugurarea monumentelor de la Târgu Jiu (27.X.1938): Adresa Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj -Tg. Jiu (ss președintă, Arethie G. Tătărescu) către Primăria Orașului Târgu Jiu (intrare nr. 7501/27.10.1938) Arhivele Naționale - Filiala Județeană Gorj, Fond Primăria oraș Tg. Jiu, adresă 7501/1938.

Arterele secundare, apărute într-o a doua etapă de evoluție a localității sunt probabil:

- Direcția VNV-ESE: Strada Tudor Vladimirescu (Drumul Poștei, Ulița Domnească)
- Direcția NNV-SSE: Strada Geneva (Strada Griviței) Nucleul istoric al orașului (zona la V față de Str. Griviței) a fost extins către vest, cu amenajarea grădinii publice, posibilă odată cu construirea îndiguirii Jiului (1898 -1899)¹². Extinderea, limitată către est, a acestui nucleu până la sfârșitul secolului XIX este explicabilă prin prezența unui pârau - Hodinău și a promontoriului situat la est de acesta, zonă tradițională de târg¹³. Poziția căii ferate, construită în 1888¹⁴, confirmă și consolidează limita estică a orașului. La sfârșitul secolului XIX au fost construite pe terenul târgului, cazărmile orașului¹⁵. Trasarea Căii Eroilor, concepută în anii 1900 și realizată la sfârșitul anilor 1930 a făcut posibilă dezvoltarea orașului peste limita tradițională. Calea Eroilor străbătea deci, de la vest la est, în momentul trasării, straturi corespunzătoare etapelor de evoluție a orașului de la centru către periferie - de la zona comercială tradițională, trecând prin zona de locuire individuală tradițională, până la zona pavilionară a anilor 1930. Succesiunea straturilor a fost întreruptă de dezvoltarea centrului din anii 1980, care a distrus aproape total zona dintre Strada Victoriei și Griviței.

Conform Studiului istoric general, operațiunile urbanistice importante relevante prezentului studiu sunt următoarele:

1. Asanarea malului râului Jiu și construirea Parcului Știrbei-Belvedere (apoi Grădina Publică, Parcul Eroilor, Parcul C-tin Brâncuși) -1852/1853;
2. Racordarea orașului la CF (1888), construirea Gării (1889) și trasarea Bd. I.C. Brătianu;
3. Construirea podului „de Fier” (1895), îndiguirea Jiului (1898-1899), trasarea Bd. C.A. Rosetti (înc. sec. XX), consfințind prin aceasta legarea centrului tradițional de Grădina Publică;
4. Prelungirea liniei Craiova-Tg. Jiu spre Bumbești Jiu (1916) și, prin urmare, traversarea de către CF a teritoriului orașului spre Nord;
5. Regularizarea pârăului Hodinău;
6. Trasarea cartierelor de Nord;
7. Prelungirea Str. Săftoiu și realizarea Căii Eroilor cu amplasarea ansamblului monumental al lui Constantin Brâncuși (1937-1938), desființarea oboarelor și târgului săptămânal din extremitatea de Est a orașului, spre cazărmi;
8. Sistematizarea centrului comercial, desființarea străzii Victoriei și transformarea ei în piață (1977-1982);
9. Amenajarea Râului Jiu pe sectorul Turceni-Tg. Jiu (1985-1889), care a condus la modificarea peisajului adiacent Grădinii Publice prin crearea unei oglinzi de apă, a insulei (9 ha); lucrările la amenajarea râului Jiu în dreptul orașului Tg. Jiu au început în iunie 1985 și s-au încheiat în 1989 prin punerea în funcțiune a canalului de fugă. Nivelul apei barajului este de 205 m față de nivelul mării¹⁶.

¹²Ing. A. Diaconovici, Al. Ștefulescu, Dr. I. Urbeanu, *Călăuza Gorjului*, Târgu-Jiu: Editura Librăriei Nicu D. Miloșescu, Furnisorul Curții Regale, 1905, p. 29

¹³Denumirile pârăului HODINĂU, HODONĂU, HODENĂU (George Ioan Lahovari, C.I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, Societatea Geografică Română, *Marele Dicționar Geografic al României Voi. V*, București: Strb. Grafic J. V. Socecu, 1902, pp. 617- 619; I. Vasiliu-Năsturel, Societatea Geografică Română, *Dicționarul Geografic al Județului Gorjiu*, București: Tipografia Thoma Basilescu, 1892, pp. 363-365)

¹⁴Ing. A. Diaconovici, Al. Ștefulescu, Dr. I. Urbeanu, *Călăuza Gorjului*, Târgu-Jiu: Editura Librăriei Nicu D. Miloșescu, Furnisorul Curții Regale, 1905, p. 27

¹⁵Cazărmile au fost construite pe platoul Obreja, alături de locul târgului săptămânal, la marginea de Est a orașului. În 1937-1938 în locul târgului săptămânal ("Târgul Fânului „) a fost amplasată Coloana Recunoștinței sau Coloana fără Sfârșit și s-a amenajat parcul din jurul acesteia.

¹⁶Dr. arh. Sergiu Nistor, et al. „*Studiu istoric general în vederea înscrierii pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO a Ansamblului Monumental Calea Eroilor, Municipiul Târgu Jiu, beneficiar: Consiliul Local al Municipiului Târgu Jiu, 2013, p. 49, pentru punctele 1-9.*

Consecință a lucrărilor, Masa Tăcerii a fost ridicată cu cca 3m¹⁷, alterând concepția originală a ansamblului;

10. Reamenajarea Aleii Scaunelor și a zonei adiacente din Grădina publică precum și a Parcului Coloanei¹⁸.

Planurile orașului, prezentate în cele ce urmează, prezintă evoluția țesutului urban în zona de vest a orașului:

- Planul orașului Târgu Jiu elaborat după situațiunea străzilor din anul 1877, Muzeul de Istorie (**Fig. 14.**)
- Planul orașului T. Jiu, 1912, Arhivele Naționale Gorj (**Fig. 15.**)
- Planul de tragere, 1923 (**Fig. 16.**)
- Planul orașului Târgu-Jiu, cca. 1935-1937, Arhivele Naționale Gorj (**Fig. 17.**)

6. GRĂDINA PUBLICĂ

Grădina Publică a orașului Târgu Jiu a fost realizată în mai multe etape: O primă etapă, la jumătatea secolului al XIX-lea, pe malul Jiului, „în insula dintre cele două poduri”, pe locul unor foste mori, este vizibilă în planul din 1877 și în restituirea realizată de arh. Andrei Pănoiu a brațelor vechi ale Jiului (**Fig. 18.**) Proiect elaborat în 1852; la 7 martie 1853 președintele Maghiștraturului orașului, Nae Măldărescu, îl însărcinează pe serdarul D. Pleșoianu cu refacerea proiectului. De o parte și de alta a celor două poduri era zăvoiu atît de mare, încât înfățișa priveliștea unei adevărate păduri traversată de drumul barierei Severinului¹⁹ (**Fig. 19.**);

Grădina este inaugurată în 1856: „în anul 1856 s-a făcut câte-va bănci și s-a aliniat câteva alee; [s-a dispus] tăierea aninilor în mare parte și plantarea de tei, precum și o cuclărie, cu un chioșc pentru bufet. Porta grădinii era în colțul sud-estic și purta inscripțiunea "Belvedere - Știrbeiu". A stat închisă până la 1864 când înființându-se primăria orașului i s-a acordat mai multă solitudine din partea tuturor primarilor comunei²⁰.

O a doua etapă, datînd din ultimul deceniu al secolului XIX (după îndiguirea Jiului (**Fig. 20.**) - 1898 - 1899, când Al. Ștefulescu descrie rondurile²¹); sistemul de alei nu pare să țină cont de amenajările etapei precedente; nu este cunoscut autorul amenajării peisagistice: Este de notat că Podul de Fier de peste Jiu (Podul Ferdinand) a fost construit între 1894-1896 și inaugurat la 3 iulie 1897, în prezența primarului Titu Frumușanu, a prefectului Iancu Carabatescu, a primului ministru D.A Sturdza și a ministrului lucrărilor publice I.C. Brătianu. Podul a fost construit de societatea franceză Daydé et Pillé, cu experiență în lucrări publice de mare anvergură - de pildă, la Paris, podul Mirabeau (1896), Grand Palais (1900) și viaductul Bir-Hakeim(1905). Podul a fost demontat aproape un secol mai târziu (cca 1985) și remontat între Grădina publică și insula de pe Jiu; inscripția de pe pod arată anul 1895²² (**Fig. 21.**).

¹⁷Cf. arh. Dumitriu Florescu, pe baza datelor PMTJ. Lacul a fost dat în folosință în 1996.

¹⁸Amenajarea peisagistică a ansamblului Constantin Brâncuși, Târgu Jiu, România, fazele SF, PT+CS, DE, asistență tehnică; beneficiari: World Bank, World Monuments Fund, Primăria Municipiului Târgu-Jiu, Ministerul Culturii și Cultelor din România, proiectant Olin Partnership, consultant: SC Rostrada SA, proiectant de specialitate Urbana SA, 2002-2004; lucrări inaugurate în 10.11.2004.

¹⁹Alexandru Ștefulescu, *încercare asupra istoriei Târgu-Jiului*, editura autorului, București: Stabilimentul Grafic I.V. SOCEC, 1899, p. 253.

²⁰*Ibid.*

²¹*Ibid.*, *Introducere*, p. II-III. Vezi capitolul următor.

²²Cf. *Mémoires et compte rendu des travaux de la Société des Ingénieurs Civils de France*, 1905, Premier volume, Paris, 1905: „La Roumanie a continué à être l'un des bons clients pour les Constructeurs et Entrepreneurs français. Les Ateliers Daydé et Pillé construisent, de 1890 à 1899, pour les Chemins de fer roumains, les tabliers métalliques des ponts de la ligne de Yaslui Jassy et ceux de la ligne Calimanesti à Riul Vladulni; pour le Ministère roumain des Travaux publics, le pont sur le Jiu avec voie inférieure pour chemin de fer et voie supérieure pour route et divers tabliers métalliques pour ponts, routes ; enfin ceux de la ligne de Pitești à Curtea de Argeș". Alte informații: http://www.iesf.fr/upload/pdf/dossier_ponts_viaducs.pdf; <http://www.mostwantedblog.org>

Podurile de lemn de la începutul secolului XIX au fost reparate între deceniile 4 și 6 ale secolului; urme ale etapei anterioare au fost observate sub podul de fier²³; Odată cu îndiguirea, a fost trecut în subteran Canalul Morilor; poziția acestuia este figurată pe planul din 1912 (**Fig. 22.**); în 1906 a fost realizat Castelul de apă (arh. E. Drăgoescu, 1906, antreprenorii. Costescu și P. Pontussi); în jurul acestei date s-a dat în folosință instalația de apă pentru udarea parcului (și, probabil, fântâna)²⁴ (**Fig. 23.**); în 1926 s-a construit, în Grădina publică, clădirea Muzeului Alexandru Ștefulescu (arh. Iulius Doppelreiter, 1926) (**Fig. 24.**), astăzi Centrul de cultură Constantin Brâncuși (restaurată 2001-2002, arh. Dumitru Florescu)²⁵ (**Fig. 25.**). Planul din anii 1935-1937, schematic, nu arată o evoluție notabilă a organizării parcului față de planul precedent (**Fig. 26.**).

O a treia etapă, din 1937, când Fr. Rebhuhn realizează Aleea scaunelor (**Fig. 27.**) ca prim tronson al Căii Eroilor (**Fig. 28.**); amenajarea nu pare să fi afectat mai mult decât axul monumental; Intervenții ulterioare (alei, plantații); în anii 1950 s-a amenajat Teatrul de vară; Restaurarea Aleii scaunelor și a zonei adiacente, 2004, Olin Partnership, cu consultanța Rostrada SA, Urbana SA (arh. Crișan Popescu, ing. Florin Teodosiu, arh. Șerban Popescu-Criveanu, arh. Aurel Botez), cu modificarea secțiunii longitudinale pentru eliminarea efectelor nocive ale ridicării Mesei Tăcerii după operațiunile legate de lac din anii 1980- 1990. Din amenajarea de sfârșit de secol XIX, se păstrează structura aleilor din zona de sud a grădinii, cu cele trei ronduri (**Fig. 29.**). Analiza evoluției amenajărilor peisagistice și a fondului vegetal este cuprinsă în capitolul următor.

7. ETAPELE DE DEZVOLTARE ALE AMENAJĂRILOR PEISAGISTICE ȘI A FONDULUI VEGETAL

Amenajarea Grădinii Publice din Târgu Jiu (**Fig. 30.**) înglobează elemente vegetale și construite din diverse epoci și etape de intervenție, în ansamblu, la nivelul vegetației se pot decela șase etape majore de dezvoltare, pornind de la elementele arborescente prezente pe malul Jiului la începutul secolului XIX și ajungând la intervențiile realizate în ultimii ani. Aceste etape sunt detaliate în cele ce urmează.

Etapa I: înainte de 1856

Înainte de amenajarea primei variante a grădinii publice de pe malul Jiului, zona actualului parc era acoperită de o vegetație spontană, tipică de luncă, dominată de plop (Populus tremula, Populus nigra) și arini (Alnus glutinosa), după cum menționează și Alexandru Ștefulescu: „Peste an în ii și pluțile ce au înfruntat de véacuri vijelia și trăsnetul precum și némítasa furie a Jiului se disting vârfulurile de munți”²⁶

„Și de o parte și de alta a celor două poduri era zăvoiuil atât de mare, în cât înfățișa priveliștea unei adevărate păduri traversată de drumul barierei Severinului.”²⁷

²³ Andrei Pănoiu, "Moșii, sate, tîrguri și orașe; II. Tîrgu-Jiu", în: *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, anul III, nr. 4/1992, pp 61-69; schiță p. 65

²⁴ Șerban Popescu-Criveanu, Irina Popescu Criveanu, *Sinteza documentării istorice*, în Olin Partnership, Rostrada SA, Urbana SA, Est Terra SRL, Perfect SA, Abral Artproduct SRL, Green Proiect SRL, *Amenajarea peisagistică a ansamblului Brâncuși. Târgu Jiu, România. Studiu de fezabilitate*.

²⁵ Ibid.

²⁶ Alexandru Ștefulescu, *op. Cit, Introducere*, p. II-III

²⁷ Ibid, p. 253.

În zonele nordice și vestice ale parcului, caracterul de zăvoi s-a menținut într-o oarecare măsură până în prezent. Aici încă mai există plopi (*Populus tremula*, *Populus nigra*) care aparțin perioadei de dinaintea amenajării primei grădini publice a Târgu Jiului sau urmașe ale acestora cu o vârstă considerabilă. Tot în această zonă se regăsesc la ora actuală și exemplare de arin, care însă sunt mult mai tinere, apărute și ele spontan ca urmașe ale vegetației inițiale (arinul / *Alnus glutinosa* fiind o specie cu longevitate redusă).

Etapa II: între 1856-cca.1890/1899

Conform lucrării monografice realizate de Alexandru Ștefulescu la finalul secolului XIX, amenajarea primei Grădini Publice pe malul Jiului a fost realizată în anul 1856:

"1856. În acest an s-a înființat Grădina publică în zăvoid dintre cele două poduri [...] Planul Grădinii s-a proiectat în 1852, iar în 1853 Martie 7, președintele Magistratului, Nae Măldărescu, însărcinează pe sărdarul D. Pleșoianu a-l face din nou. În anul 1856 s-a făcut câte-va bănci și s-a aliniat câte-va alee. Prefectul Ion Călinescu și C. Stanciovici judecător și președinte al Magistratului pe acea vreme au dispus tăierea aninilor în mare parte și plantarea deso de tel, precum și o cuclărie, cu un chioșchiu pentru bufet. Porta grădinii era în colțul sud-estic și purta inscripțiunea „Belvedere-Știrbeiu." A stat închisă până la 1864 când înființându-se primăria orașului i s-a acordat mal multe sollicitudine din partea tuturor primarilor comunei, până în zilele noastre, când prezintă o înfățișare așa plăcută și estetică în adevăratul simț modern."²⁸ Așadar, la mijlocul secolului XIX, pentru amenajarea grădinii s-au defrișat foarte multe exemplare de arin (*Alnus glutinosa*), plantându-se în loc tei (*Tilia* sp.). Grădina inițială se afla în sud-estul actualului parc, iar în această zonă se pot observa în prezent numeroase exemplare de tei. Planul grădinii este prezentat în capitolul precedent.

Etapa III: 1899-1936

În 1899 Ștefulescu descrie grădina astfel, punând-o în legătură cu cheiul Jiului și restul zăvoifului, ca spații de plimbare: „[...] apa rece și cristalină a izvoarelor, cursul Jiului ce se încovoie sburdalnic printre smălțate și nenumărate insulițe de anini fac din orașul nostru una din localitățile cele mai atrăgătoare din țară. Cheiul uriaș de petră înalt și lat, ca o șosea; pe malul Jiului, prilejesc încă una din cele mai plăcute preumblări prin zăvoiu pe lângă apă până la bis. Sf. Nicolae. Apoi Grădina publică, apărată de puternicul cheiu, cu intrarea sa prin cele 2 scări de petră, executate cu mult bun gust, cu zeviul seu secular, cu colosalele sale rond urî, în care florile se îngână într-un răpitor concert de colori, bogată în aere admirabile de tei, cu miros îmbătător cu seră minunată și pepiniere neîntrecute, mulțumește simțurile. În timpul verii, ciripitul paserilor, ce și au cuiburile aci, alintează pe muritorii ce respiră în preumblările de seră aerul îmbălsămat al florilor și al teilor, f...]"²⁹.

Este de remarcat faptul că zăvoiu de la nord de grădină este denumit „parc" într-o serie de planuri de la începutul secolului XX, confirmând faptul că acesta era folosit ca loc de plimbare încă din perioada în care a fost amenajată Grădina Publică sub prima ei formă. Aceasta se afla între digul de piatră menționat mai sus, construit în ultimii ani ai sec. al XIX-lea, dincolo de care curgea Jiul (la vest), afluentul acestuia (Toplița) la est și Str. Unirii la sud. O parte din structura acesteia s-a păstrat până în prezent, fiind vizibilă mai ales la nivelul tramei aleilor.

---

²⁸ *Ibid.*, p. 253.

²⁹ *Ibid.*, Introducere, p. II-III.

Grădina avea o formă geometrică, iar compoziția vegetală era tipică grădinilor publice de sfârșit de secol XIX. Conform observațiilor realizate pe teren și fotografiilor de la începutul secolului al XX-lea, în această perioadă s-au făcut plantații nu numai de tei (*Tilia* sp.), ci și de arțari (*Acer* sp.), sâmbovină (*Celtis occidentalis*), glădiță (*Gleditsia triacanthos*) și specii de conifere, dintre care este posibil să facă parte unele exemplare îmbătrânite și deformate de tisă (*Taxus bacatta*) din zona fostului rond cu flori (așezat la nordul axului ce face parte din Ansamblul Monumental "Calea Eroilor") precum și unele exemplare de pin (*Pinus sylvestris*) și molid (*Picea* sp.)

În planul orașului din anul 1912 este prevăzută realizarea Căii Eroilor între actualul parc al Coloanei și str. Genova, fiind existent tronsonul dintre str. Victoriei și str. Genova, tronson denumit str. Parângului.

Etapa IV: 1937-2002/2004

Conform fotografiilor interbelice, la începutul acestei perioade, imediat după montarea sculpturilor lui Brâncuși și realizarea Aleii scaunelor după proiectul neidentificat al lui Rebhuhn, nu s-au făcut plantații semnificative de arbori. Vegetația care borda axul monumentelor avea un caracter neregulat, masivul fiind încă dominat de plop (*Populus* sp.) și alte câteva specii precum arțar (*Acer* sp.), sâmbovină (*Celtis occidentalis*) și tei (*Tilia* sp.).

Mai târziu, în jurul anilor 1960-1970, în zona intrării sunt inserate exemplare de castan (*Aesculus hippocastanum*), iar apoi, la începutul anilor '80, este realizat și aliniamentul de-a lungul axului monumentelor utilizând tot această esență vegetală.

Tot în această perioadă, în jurul anilor '70-'80 s-au plantat pini (*Pinus sylvestris*), ulmi (*Ulmus glabra*), salcâmi (*Robinia pseudoacacia*), molizi (*Picea abies*), arțari (*Acer* sp.), *Chamaecyparis lawsoniana*/chiparos de California (de-a lungul aleilor vestice), iar în vecinătatea axului monumentelor, mesteacăn (*Betula pendula*), molid argintiu (*Picea pungens*) și mai târziu *Paulownia tomentosa* (anii '90). De asemenea, în această perioadă s-a realizat și tearul de vară, din zona nord-vestică a parcului. Aici se remarcă un număr semnificativ de molizi (*Picea abies*), plantați în grup.

La sfârșitul anilor '90 s-a realizat un aliniament de corcoduș roșu (*Prunus cerasifera* 'Pissardii') de-a lungul noului dig, în afara perimetrului parcului.

La nivelul arbuștilor, de-a lungul axului monumentelor s-au realizat mai multe scheme de plantare, inclusiv încercuirea Mesei Tăcerii cu garduri vii pitice din buxus / *Buxus* sp. (anii '60) la care însă s-a renunțat în timp. În zona fântânii și a pavilionului pentru orchestră se păstrează exemplare de buxus tuns, iar în tot restul parcului apar exemplare de lămâiță (*Philadelphus coronaries*), lemn câinesc (*Ligustrum vulgare*), cununiță (*Spiraea x vanhouttei*) și, sporadic, cârmâz (*Symforicarpus albus*).

Etapa V: 2002-2004

În această perioadă are loc restaurarea axului monumentelor și realizarea actualului dig. Axul este reamenajat, completându-se aliniamentul de castani și adăugându-se arbuști precum *Taxus bacatta* (tisă), *Chamaecyparis lawsoniana* (chiparos de California), *Mahonia aquifolium* (mahonia) și *Viburnum opulus* (călin), dispuși după o nouă schema de plantare, pe rânduri paralele cu axul. În spatele Mesei Tăcerii arborii existenți, formați dintr-un amestec de plop (*Populus tremula*), arțar (*Acer* sp.) și pin (*Pinus* sp.) au fost eliminați o dată cu construirea digului sub forma lui actuală, iar în locul lor s-au plantat, în această etapă de intervenție, opt exemplare de salcie (*Salix alba*).

Etapa VI: 2004-prezent

În perioada recentă au fost plantați numeroși arbori de vârstă foarte mică (având un standard de pepiniera foarte scăzut), atât în interiorul masivele de arbori, cât și de-a lungul aleilor frasin (Fraxinus sp.), stejar (Quercus sp.- specie introdusă pentru prima dată). În masive, arborii au fost plantați regulat, pe rânduri, contrastând puternic cu celelalte exemplare, apărute spontan, care au o dispunere neregulată. În aliniamentele care însoțesc aleile parcului, arborii au fost plantați la distanțe mici unii de alții, utilizându-se foarte des specii necorespunzătoare în raport cu zonele unde au fost amplasați (spre exemplu, Fraxinus sp. -specie de lumină - s-a plantat în zone umbrite). Noii arbori contribuie la densificarea masivelor, care sunt deja foarte compacte, inducând astfel o concurență inoportună și nefavorabilă între exemplare.

8. ANSAMBLUL SCULPTURAL AL LUI CONSTANTIN BRÂNCUȘI DE LA TÂRGU JIU

Renumitul ansamblu de pe Calea Eroilor din Târgu Jiu, capodopera acestui geniu al sculpturii, Constantin Brâncuși, îmbină armonios sculptura, arhitectura și peisajul. Ansamblul se întinde pe o axă de la vest la est, care traversează orașul, pornind de la malul Jiului, din Parcul Central, unde se află lucrările din piatră **Masa Tăcerii**, **Aleea Scaunelor**, **Poarta Sărutului** continuând cu Calea Eroilor, pe care se găsește Biserica Sfinții Apostoli (**Fig. 31.**) și culminând cu **Coloana fără Sfârșit**, din fontă alămită și oțel, înălțată în mijlocul unui parc pe un promontoriu (**Fig. 32.**). Ansamblul este un omagiu adus eroilor gorjeni căzuți în primul război mondial.

MASA TĂCERII (cod LMI GJ-III-m-A-09465.03).

Așezată pe malul Jiului, Masa Tăcerii este într-o perfectă simbioză cu râul, care îndeamnă trecătorul la meditație. Reprezintă Masa în jurul căreia se strâng combatanții înainte de bătălia finală, ducându-ne cu gândul la „Cina cea de taină”. Cele 12 scaune din jurul mesei sunt Apostolii, iar Masa îl reprezintă pe însuși Iisus, adăugând lucrării valențe de simbolism biblic. Să te așezi la această masă ar fi un sacrilegiu, dar lângă ea ajungi să auzi tăcerea, tăcerea pietrei ce evocă glasul eroilor.

Opera a fost realizată în anul 1937, într-o primă versiune, din piatră de Câmpulung, sub forma mesei țărănești, simplă, joasă, din tăblie (200x 45 cm) și picior (160x45 cm), și a fost amplasată în locul celei de astăzi. Nemulțumit probabil, de dimensiunile ei, în 1938 a comandat la un atelier din Deva, după desenele sale, o nouă masă, din piatră de Banpotoc, cu noi dimensiuni ale tăbliei (215x45 cm) și piciorul ei (175x45 cm) pe care n-a amplasat-o astfel. Sculptorul a recurs la o variantă combinatorie care a preluat tăblia primei versiuni drept picior și pe cea a versiunii a doua drept tăblie, asigurându-i astfel o nouă proporție interioară și monumentalitate. În jurul Mesei tăcerii nu au fost puse scaune decât o dată cu amenajarea versiunii combinatorii. Scaunele, 12 la număr, au fost comandate o dată cu versiunea a doua a mesei, la atelierul din Deva, și au fost realizate din piatră de Banpotoc, cu formă de clepsidră.

În jurul Mesei tăcerii, în 1938, au fost grupate scaunele-clepsidră rotunde, două câte două, dar artistul nu le-a lăsat astfel, punându-le la egală distanță față de masă și între ele, subliniind prezența imaginată a unui cerc semnificativ (**Fig. 33.**).

ALEEA SCAUNELOR SAU ALEEA DE CLEPSIDRE

Aleea cuprinde treizeci de scaune rectangulare, dispuse pe două rânduri în cinci grupe de câte trei (cod LMI GJ-III-m-A-09465.05), precum și două bănci de piatră (cod LMI GJ-III-m-A-09465.04), late fiecare cât patru scaune. Cele treizeci de scaune simbolizează cele treizeci de zile ale lunii calendaristice (**Fig. 34.**) Cele 30 de scaune cu fața pătrată de pe alee au fost aduse la 1 august 1938 de la Atelierele Pietroasa din Deva, împreună cu cele rotunde din jurul Mesei Tăcerii. Scaunele pătrate de pe alee, ce conduce spre Poarta Sărutului, sunt împietritri ale vieții, clepsidre în care nisipul îngheață pentru a opri timpul în loc.

POARTA SĂRUTULUI (cod LMI GJ-III-m-A-09465.02)

Lucrarea a fost amplasată pe locul ei în luna octombrie 1937 și a fost sculptată în prima parte a anului 1938, fiind finalizată la 20 septembrie și inaugurată la 27 octombrie 1938. Ideea Porții era mult mai veche decât momentul transpunerii în piatră a monumentului. În 1907, Brâncuși realizase o primă versiune a Sărutului care, simplificată, devenea în 1910 monument funerar în cimitirul Montparnasse. În 1916, sculptorul termina o Coloană a sărutului, alcătuită prin asamblarea a 4 blocuri pe care figurile și trupurile, aproape contopite, abia se mai deosebesc, fiind parcă prefăcute în două stane vecine, încremenite pe cele patru laturi ale acestui fragment arhitectural. Catalogul expoziției personale deschise de Brâncuși în 1933—34 la Brummer Gallery din New York menționează, de asemenea, prezența unei „*Coloane a sărutului*” ca parte a proiectatului Templu al contemplației, pe care sculptorul urma să-l ridice în Indore. Poarta Sărutului este dăltuită din piatră poroasă, extrasă din carierele aflate în împrejurimi, fiind alcătuită din două coloane groase, paralelipipedice, ce sprijină o arhitravă cu dimensiuni mai mari decât ale coloanelor, având lățimea de 6,45 m, înălțimea de 5,13 m și grosimea de 1,69 m. Pe fețele fiecărei coloane se regăsește simbolul sărutului, două jumătăți ale unui cerc, atât de caracteristic operei lui Brâncuși. Arhitrava are de asemenea încrustat acest simbol, ca un fel de filigran. În plus, tot în filigran se află încrustații ce aduc cu un fel acoperiș al porții, ca și când poarta ar fi acoperită cu șindrilă. Bolta porții are un ornament liniar delicat: este o continuitate de arcuri mici, iar mai sus, pe trei linii orizontale, întâlnim continuarea unor forme ovale identice, de parcă ar fi conturul feței și al umerilor. Poarta sărutului arată ca un arc de triumf simbolizând triumful vieții asupra morții (**Fig. 35.**) Medalionul de pe pilaștrii Porții Sărutului aduc un omagiu pe tema eroismului uman, a triumfului binelui, a dragostei (**Fig. 36.**)

COLOANA FĂRĂ SFÂRȘIT (cod LMI GJ-III-m-A-09465.01)

„Coloana fără Sfârșit va fi una dintre minunile lumii”-Constantin Brâncuși

Denumirea originală este „Coloana Recunoștinței fără Sfârșit”, fiind dedicată soldaților români din prima conflagrație mondială, căzuți în 1916 în luptele de pe malul Jiului. Fiecare în parte a romburilor Coloanei sunt o sfidare a gravitației. **Coloana Infinitului**, ne duce cu gândul la sușurile și coborâșurile de care avem cu toții parte în viață, dar mai ales de înălțarea sufletelor eroilor noștri la cer. În realizarea coloanei, Constantin Brâncuși a folosit motive din arta și arhitectura populară oltenească din anii 1800. El a oferit coloanei o forma pe care o regăsim și în stâlpii caselor țărănești construite în acea perioadă. Una dintre cele mai mari sculpturi din întreaga lume, **Coloana Infinitului**, considerată de marele Sydney Geist “sacrificiul infinit”, reprezintă vârful artei moderne, o adevărată comoară spirituală lăsată de Brâncuși omenirii. Are o înălțime de 29,33 metri și este formată din 16 module (15 întregi, jumătate dintr-unul jos și jumătate dintr-unul în partea de sus) lucrate în fontă, în formă de romb (**Fig. 37.**)

9. CONCLUZII

Din vegetația spontană inițială, formată predominant din plop (*Populus tremula* și *Populus nigra*) și arin (*Alnus glutinosa*) se mai regăsesc, pe toată suprafața sitului, doar exemplare originare de plop. Ca urmașe ale acestei vegetații, pe sit pot fi observate exemplare mature sau tinere atât de arin, precum și de plop. Din intervențiile din deceniul 6 al secolului al XIX-lea, se regăsesc exemplare de tei (*Tilia* sp.) în sud-estul parcului actual. Grădina de la sfârșitul secolului al XIX-lea se află în zona sud-estică a parcului de astăzi. În această zonă se mai găsesc exemplare din specii specifice modei grădinilor publice din acea perioadă, precum exemplare de tei (*Tilia* sp.), tisă (*Taxus bacatta*), buxus (*Buxus*), pin (*Pinus sylvestris*) și molid (*Picea*) și, conform studiilor de teren și fotografiilor, posibil arțar (*Acer* sp.), sâmbovină (*Celtis occidentalis*) și glădiță (*Gleditsia triacanthos*). Din perioada interbelică până la sfârșitul secolului al XX-lea s-au făcut numeroase intervenții, vizibile în special în zona axului principal prin plantația de castani (*Aesculus hippocastanum*), dar și de-a lungul aleii vestice, în zona teatrului de vară și de-a lungul aleilor estice ale parcului. Aici se regăsesc specii precum: pin (*Pinus sylvestris*), molid argintiu (*Picea pungens*), molid (*Picea abies*), arțar (*Acer* sp.), sâmbovină (*Celtis occidentalis*), ulm (*Ulmus glabra*), glădiță (*Gleditsia triacanthos*), salcâm (*Robinia pseudoacacia*), mestecăn (*Betula pendula*), *Paulownia tomentosa* și arbuști precum: buxus (*Buxus* sp.), lămâiță (*Philadelphus coronarius*), cârmâz (*Symforicarpus albus*), etc. În această perioadă a fost realizat de-a lungul digului un aliniament de corcoduș roșu (*Prunus cerasifera* 'Pissardii'). Axul monumentelor a fost reamenajat la începutul anilor 2000, când s-a completat aliniamentul de castani și s-au plantat arbuști de ambele părți ale aleii: tisă (*Taxus bacatta*), chiparos de California (*Chamaecyparis lawsoniana*), mahonie (*Mahonia aquifolium*) și călin (*Viburnum opulus*). De asemenea, în urma construirii actualului dig, în spatele Mesei Tăcerii a fost plantat un grup de sălcii (*Salix alba*). Mai recent, s-au plantat în mod necorespunzător exemplare foarte tinere de arbori (printre care frasin (*Fraxinus excelsior*) și stejar roșu (*Quercus rubra*), atât în masive, cât și în aliniamente, de-a lungul aleilor din zona nord-estică a parcului. Compoziția vegetală a parcului este formată în mare măsură din elemente caracteristice luncilor de ape curgătoare din țara noastră, având un aspect cvasi-natural. În timp, partea de sud-est și est a Grădinii Publice din Târgul Jiu a dobândit un caracter ornamental, amenajarea acestei zone fiind făcută după principii peisajere caracteristice amenajărilor realizate la final de secol XIX. Inserarea Ansamblului Monumental „Calea Eroilor” a generat o nouă serie de schimbări în cadrul acestui parc la nivel de compoziție vegetală. După 1937, intervențiile realizate amplifică particularitățile ornamentale ale amenajării, în detrimentul facturii naturale a sitului. Cu excepția elementelor aferente proiectului de restaurare a axului monumentelor, intervențiile în amenajare realizate din 1935/36 până în prezent au un caracter punctual și nu țin cont de spațiul în ansamblul său și de valențele istorice, naturale (condiții pedo-staționale, conformația terenului, etc.) și ecologice ale acestuia.

10. PROPUNERILE ISTORICULUI DE ARTĂ ȘI A URBANISTULUI

- Pe zona estică se va reveni la sistematizarea istorică a aleilor (cea care se regăsește pe planul din 1912), cu o amenajare peisagistică specifică - excepție făcând Aleea Centrală cu monumentele lui Constantin Brâncuși
- Se va accentua legătura cu podul istoric (monument clasat) și insula
- Se va accentua legătura cu Muzeul de artă. În perspectivă se recomandă renunțarea la gardul care le separă pentru a face parte din același spațiu
- Se va corela amenajarea Aleii Centrale cu amenajarea din proiectul de pe Calea Eroilor pentru a crea un parcurs unitar
- Se vor muta cât mai departe de Aleea Centrală toate funcțiunile din parc generatoare de zgomot, iar cele neadecvate vor fi desfăcute
- Va fi accentuată zona centrului de informare și create legături cu râul și cu funcțiunile culturale și de jocuri din parc
- Se va propune un traseu simbolic în locul fostului curs al Canalului Morii, pe porțiunea pe care acesta traversa parcul
- Se vor propune intervenții folosind materiale ecologice și naturale, prietenoase cu mediul înconjurător
- Se va studia o soluție de mascare vegetală a construcțiilor cu fațade inestetice de pe amplasament și care nu fac obiectul proiectelor
- Se vor propune lucrări de reabilitare a împrejmirii interbelice dinspre Bulevardul Constantin Brâncuși și Strada Unirii.

11. LISTA ILUSTRĂȚILOR

1. Constantin Brâncuși, la 18 ani, în uniformă Școlii de Arte și Meserii din Craiova
2. Constantin Brâncuși - Vitellius
3. Bustul generalului doctor Carol Davila
4. Auguste Rodin (1840-1917)
5. Brâncuși - Rugăciunea (1907)
6. Brâncuși – Sărutul (1908)
7. Brâncuși – Cumințenia Pământului (1909)
8. Brâncuși – Domnișoara Pogany (1910)
9. Brâncuși – Coloana infinitului, lemn de stejar, Centrul Pompidou
10. Casa natală din Hobița
11. Brâncuși – Pasărea Măiastră
12. Arethia Tătărescu (1889-1968)
13. Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel
14. Planul orașului Târgu Jiu din anul 1877
15. Planul orașului Târgu Jiu din anul 1912
16. Planul de tragere din anul 1923
17. Planul orașului Târgu Jiu din anii 1935-1937
18. Planul din anul 1877, prima amenajare a grădinii (Andrei Pănoiu)
19. Vedere către Podul cel mare (jumătatea sec. 19.), contemporană primei amenajări a Grădinii publice (Andrei Pănoiu)
20. Digul Jiului
21. Podul de Fier de peste Jiu
22. Fragment dintr-un plan din 1912, unde se pot distinge intervențiile de la sfârșitul secolului 19.(Sergiu Nistor)
23. Castelul de apă în Grădina publică
24. Muzeul Alexandru Ștefulescu
25. Muzeul
26. Fragment de plan cu elementele păstrate de la sfârșitul secolului 19. (Fr. Rebhuhn, 1937.)
27. Aleea scaunelor
28. Calea Eroilor
29. Grădina Publică
30. Grădina Publică
31. Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel în prezent
32. Harta - Calea Eroilor Târgu Jiu
33. Masa Tăcerii
34. Aleea Scaunelor
35. Poarta Sărutului
36. Inaugurarea Porții Sărutului
37. Coloana fără Sfârșit

ILUSTRĂȚII

1. Constantin Brâncuși, la 18 ani, în uniforma Școlii de Arte și Meserii din Craiova

2. Constantin Brâncuși - Vitellius

3. Bustul generalului doctor Carol Davila

4. Auguste Rodin (1840-1917)

5. Brâncuși – Rugăciunea (1907)

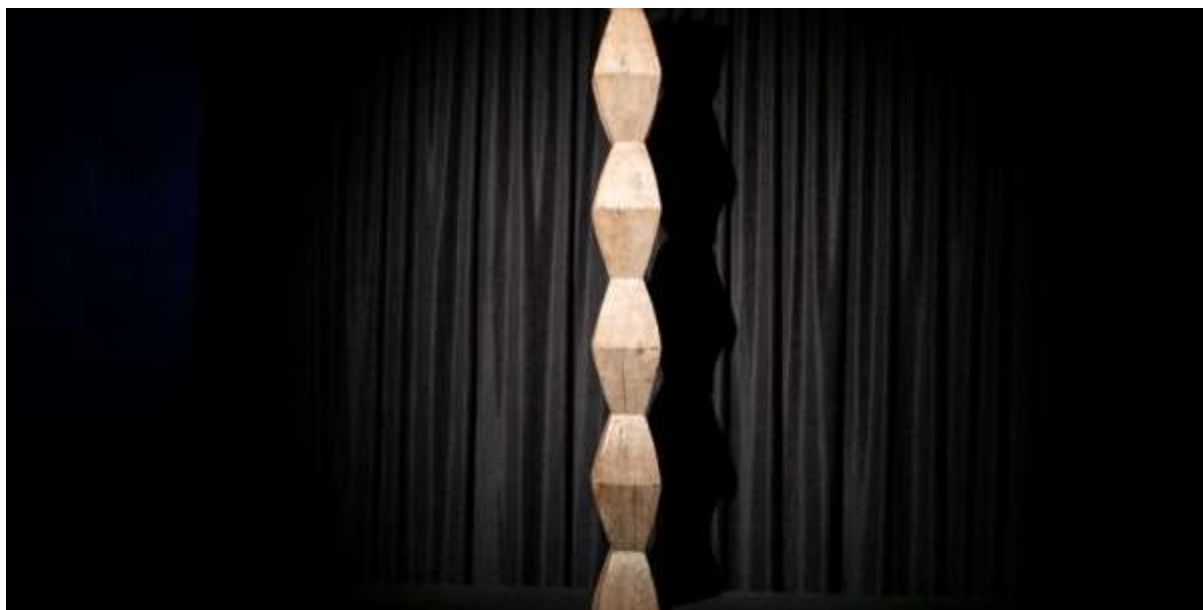
6. Brâncuși – Sărutul (1908)

7. Brâncuși – Cumințenia Pământului (1909)

8. Brâncuși – Domnișoara Pogany

9. Coloana infinitului, lemn de stejar, Centrul Pompidou

10. Casa natală din Hobîța

11. Pasărea Măiastră

12. Arethia Tătărescu (1889-1968)

13. Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel

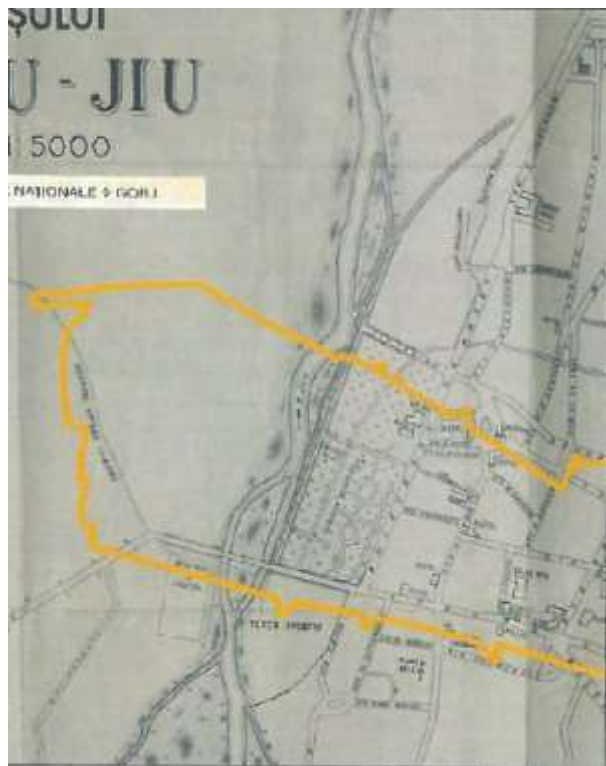
14. Planul orașului Târgu Jiu din anul 1877

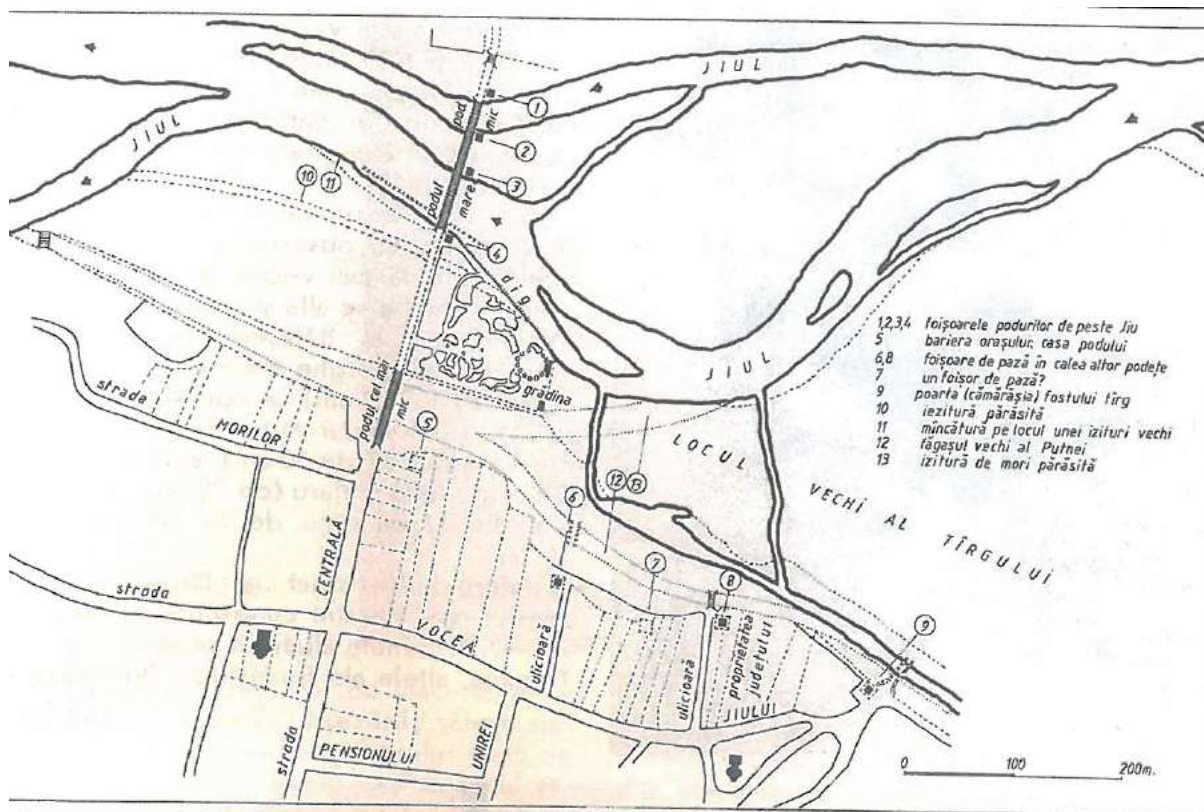
15. Planul orașului Târgu Jiu din anul 1912

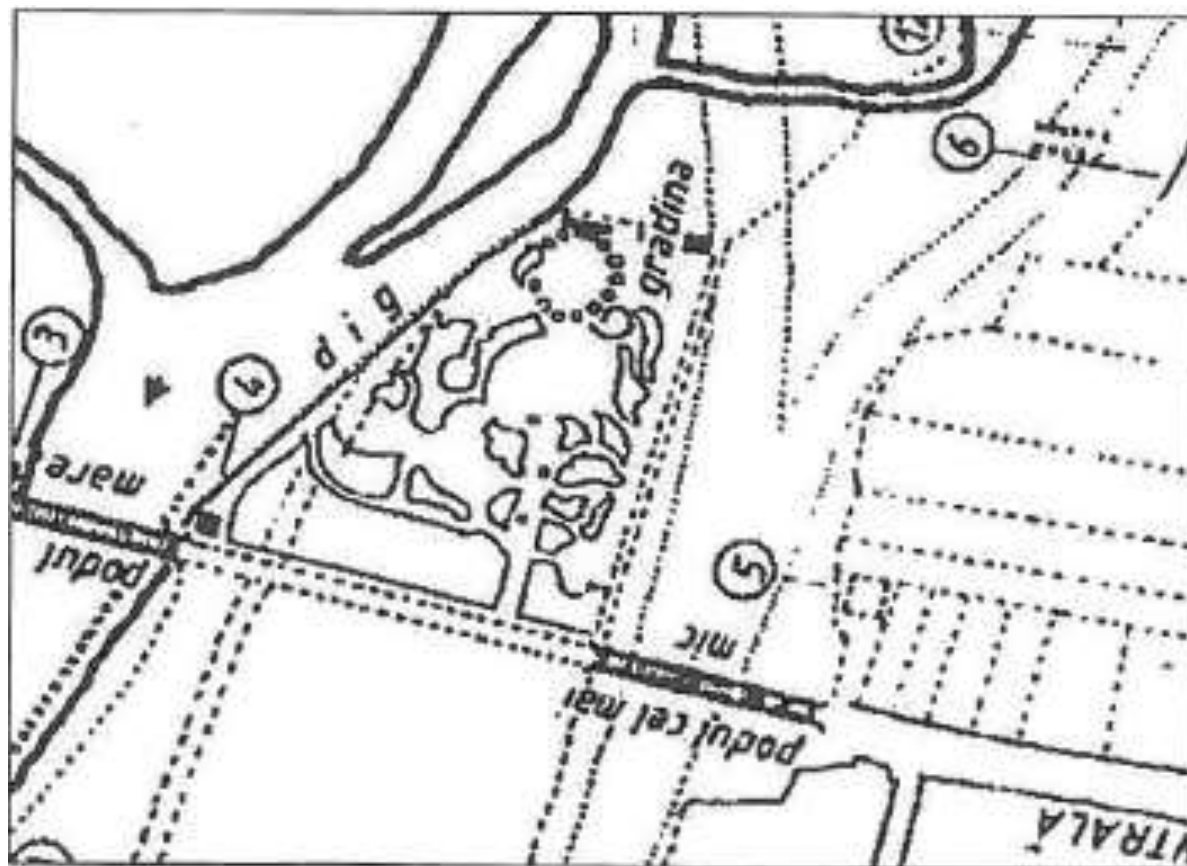
16. Planul de tragere din anul 1923

17. Planul orașului Târgu Jiu din anii 1935-1937

18. Planul din 1877, prima amenajare a grădinii

19. Vedere către Podul cel mare

20. Digul Jiului

21. Podul de Fier de peste Jiu

22. Fragment plan 1912

23. Castelul de apă din Grădina publică

24. Muzeul Alexandru Ștefulescu

25. Muzeul

26. Fragment de plan cu elementele păstrate de la sfârșitul secolului 19

27. Aleea scaunelor

28. Calea Eroilor

29. Grădina Publică

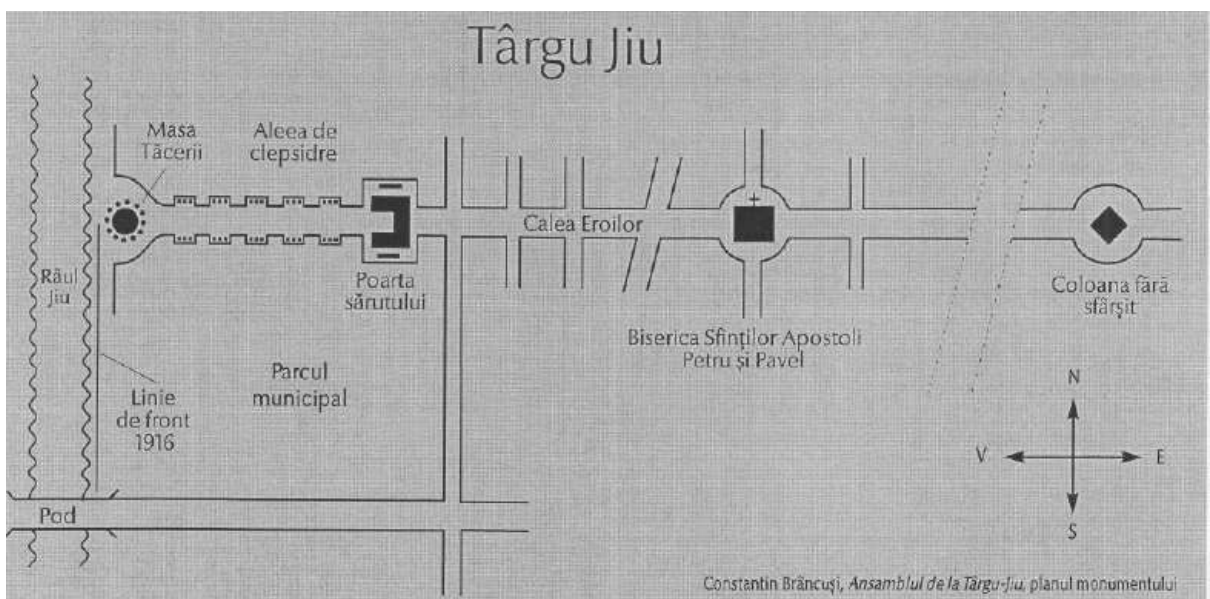
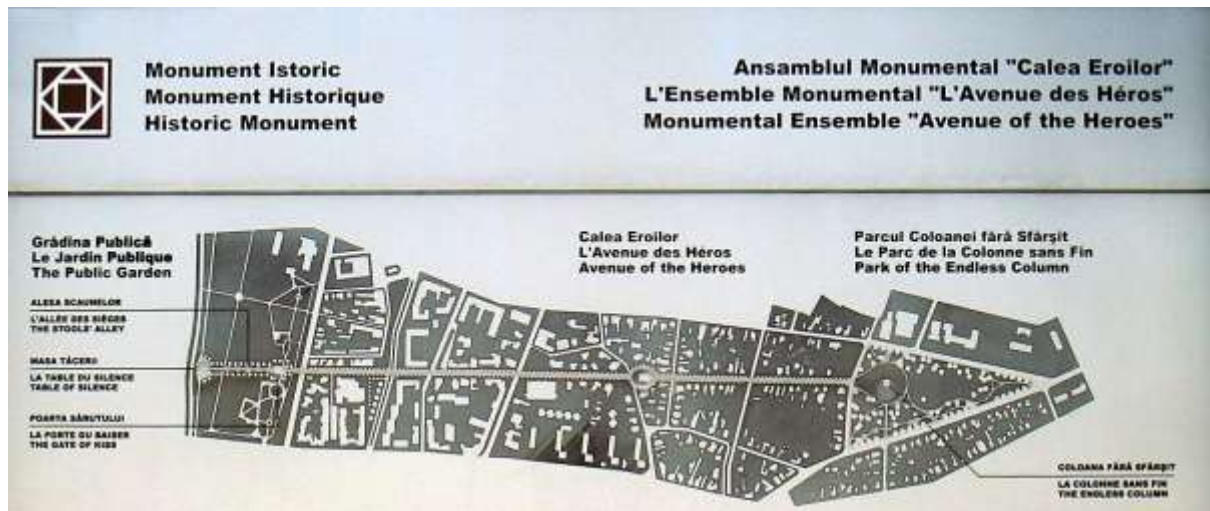

30. Grădina Publică

31. Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel în prezent

32. Harta Calea Eroilor Târgu Jiu

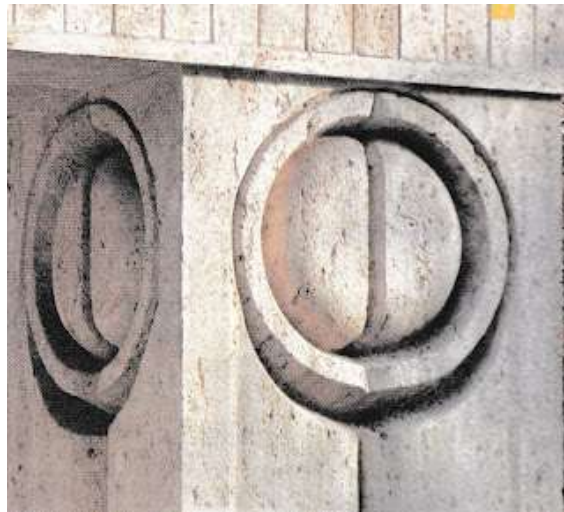

33. Masa Tăcerii

34. Aleea Scaunelor

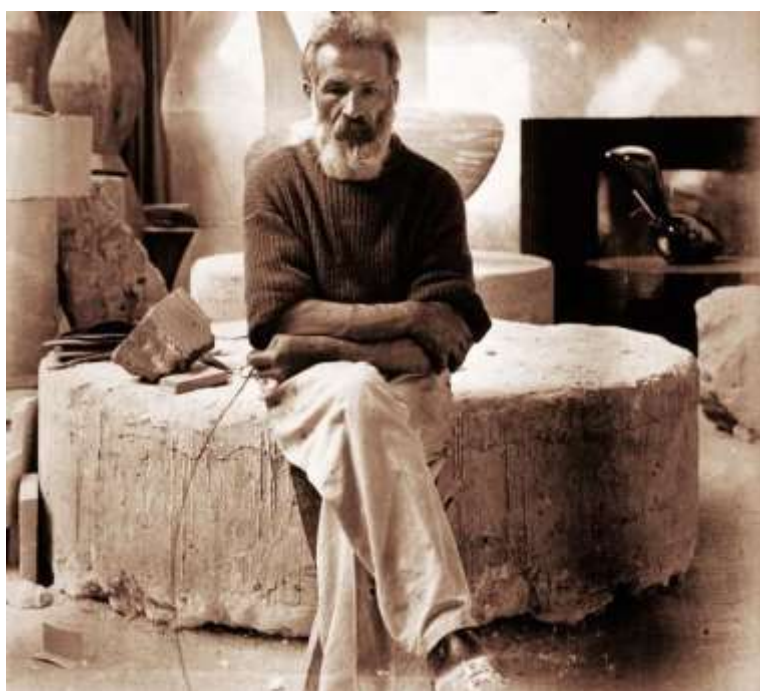

35. Poarta Sărutului

36. Inaugurarea Porții Sărutului

37. Coloana fără Sfârșit